

Жеңіс университетінің
Басқарма Төрағасының
г.д. профессор

[Signature]

ZHILYSU UNIVERSITY
1972

2020 ж.

Кешенді емтихан

Келесі пәндер бойынша

1. Жалпы жертану
2. Дүниежүзінің жалпы физикалық географиясы
3. Қазақстанның физикалық географиясы

География мамандығы бойынша студенттерге арналған

2020-2021 оқу жылы

Талдықорған 2020ж.

Жаратылыстану кафедрасы отырысында каралды

Хаттама № 3 «10» 10 2020 ж.

Кафедра меңгерушісі [signature] Оксикбаев Б.К.

Келісілді:

Академиялық мәселелер жөніндегі проректор [signature] Калдияров Д.А.

Оқу-әдістемелік бөлімінің басшысы [signature] Ашкеева Н.Н.

Факультет деканы [signature] Жанатбекова Н.Ж.

Университетінің Ғылыми кеңесінде бекітілген

Хаттама № 4 «24» 11 20 20 ж.

Түсініктеме

«Жалпы жертану» пәнінен мемлекеттік емтиханның бағдарламасы «Жалпы жертану», «Дүниежүзінің жалпы физикалық географиясы», «Қазақстанның физикалық географиясы» 5B011600-«География» мамандығы бойынша іргелі пәндер болып табылады. Сондықтан аталған пәндерден кешенді мемлекеттік емтихан тапсыру міндетті.

«Жалпы жертану» пәні бойынша мемлекеттік емтиханның негізгі мақсаты – Қазақстан мен жер шарының геологиялық құрылысының, жер бедерінің, климатының, ішкі суларының, топрағы мен органикалық дүниесінің тералу ерекшеліктері мен түзілу заңдылықтарын, қоғам мен табиғи ортаның өзара қатынасының нәтижесінде туындаған келелі экологиялық мәселелер мен оларды шешу жолдары туралы теориялық түсініктерді қалыптастыратын география пәні мұғалімдері білімінің мазмұнында жетекші орын алатын негізгі пәндердің бірі болып табылады.

Теоретиялық материалдар табиғатының негізгі құрамдас бөліктерінің арасындағы өзара байланысты, материктер мен мұхиттардың ірі табиғи аумақтарының табиғатының негізгі ерекшеліктерін, пайдалы қазбаларын игеруге байланысты туындаған қазіргі экологиялық мәселелерін, оларды шешу жолдарын оқытуды көздейді.

-Қазақстан мен жер шарының географиялық орынының, табиғи ортаның даму тарихын, геологиялық құрылысының, литологиялық және геоморфологиялық құрылысының, климатының, топрағының өсімдіктері мен жануарлар дүниесінің таралу ерекшеліктерін, өзендерінің қоректену режимін, қазіргі экологиялық жағдайы мен оларды шешу жолдарын оқытып-үйретіп, кәсіби іскерлік-дағдыларын қалыптастыру;

- Қазақстан мен жер шарының аумағында кездесетін кенді, кенсіз және жанғыш пайдалы қазбаларды және олардың маңызды кен орындарын;

- Қазақстан мен жер шарының Ірі өзендері мен көлдерін, олардың қоректену режимін және олардың қазіргі түйінді экологиялық мәселелерін;

- Қазақстан мен жер шарының Өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің негізгі өкілдерін, олардың таралған аумақтарын;

- Қазақстан мен жер шарының ерекше қорғауға алынған аумақтары табиғи қорықтарын, ұлттық бақтары мен қорықшаларын, табиғат ескерткіштерін анықтау.

5B011600- «География» мамандығы бойынша мемлекеттік емтихан «Жалпы жертану» пәнінен тұрады. Емтихан бір кезеңде, ауызша, билет арқылы өткізіледі. Билеттерде үш сұрақ. Емтихан билеттері мемлекеттік аттестаттау комиссиясының мүшелерімен құрастырылып, факультеттің ғылыми кеңесінің отырысында бекітіледі. Емтихан алдында бағдарлама бойынша кеңестер өткізіледі (әдетте, 10-12 оқу сағаты көлемінде).

Емтихан сұрақтары «Жалпы жертану» пәнінің негізгі тарауларынан қалыптасқан. Бітірушілер емтихан сұрақтармен мемлекеттік аттестацияға дейін бір ай бұрын танысады.

Бітіруші әр сұраққа толыққанды жауап беруі тиіс. Жауабындағы деректер бітірушінің білімі мен біліктілік деңгейін және оның алған білімін

тәжірибеде қолдануға дайындығын көрсетеді. Берілген сұраққа жауап бергенде бітіруші өзінің жеке мәселенің жалпы географиялық, әдістемелік және педагогикалық білім жүйесіндегі орнын түсінуін көрсетуі тиіс.

1-БЛОК. Жалпы жертану

1.Жердің күн жүйесіндегі орны. Жердің өз білігінен және Күнді айнала қозғалуының нәтижесінде туындайтын ырғақты құбылыстар, олардың географиялық маңызы. Тәуліктік және маусымдық құбылыстардың түзілу заңдылықтары мен қозғаушы күштері, табиғат кешендерінің зоналық таралуана әсері.

2.Жердің және Күн жүйесіндегі басқа ғаламшарлардың шығу тегі мен қалыптасу кезеңдері: Күн жүйесі мен ғаламшарлардың пайда болуы туралы И.Канттың «ғарыштық материялар диффузиясы», П.Лапласың «ыстық космологиялық», О.Ю. Шмиттің «суық космологиялық», Х.Альвен ұсынып, Ф.Хойл жетілдірген электромагниттік болжамдары.

3.Жердің пішіні мен өлшемі, беткі ауданы: геоид, эллипсоид; Жердің физикалық немесе топографиялық беті, Ф.Н. Красовский эллипсоидының өлшемдері. Жердің кіші және үлкен жарты біліктерінің өлшемдері туралы түсінік

4.Ірі және ұсақ масштабты карталарда қолданылатын масштаб түрлері, сызықтық масштабтың толық және дәлдік негіздері, масштабтың дәлдігі мен дәлдіктің шегі, картаны пайдаланып, нүктелердің арақашықтығын өлшеу әдістері. Мектеп географиясында план және карта тарауын оқыту әдістері.

5.Картографиялық бұрмалаудың түрлері. Пайда болу себептері. Картографиялық проекцияны қосалқы геометриялық жазықтықта кескіндеу, бағдарлау және бұрмалану сипатына қарай жіктеу. Географиялық глобустың ғылыми-тәжірибелік маңызы: тең бұрыштылық, тең аудандық, тең аралық қасиеттері, ортодромия, локодромия.

6.Дүниежүзінің жартышарлары мен жеке материктер карталарының проекцияларының картографиялық торларын құру ерекшеліктері мен қасиеттері: Постельдің тең аралық азимутты проекциясы, Ламберттің ауданды азимутты проекциясы, цилиндрлы және жалған проекциялармен құрылған карталардың картографиялық торларының ерекшеліктері.

7.Картографиялық жинақтаудың негізгі түрлері, картаның мазмұнын ашып, оларды оқыту құралы ретіндегі маңызы: ценза, геометриялық жинақтау, картаның геометриялық және географиялық нақтылықтары, сапалық, сандық жинақтау. География сабақтарында пайдалану әдістері.

8.Ұсақмасштабты шолу карталар мазмұнының негізгі элементтері. Картографиялық кескіндеу әдістері: масштабтық, масштабтан тыс және түсіндірмелі шартты белгілер, изосызықтық, гипсометриялық бояулар, ареал, сапалық түс, нүктелік, жеке диаграммалар, картограммалар, жұлдызша әдістері.

9. Жер бедері туралы жапы түсінік, жер қыртысының негізгі құрылымдық элементтері. Материктер мен мұхиттардың қалыптасу кезеңдері. Платформалар мен геосинклинальдар. Байкал, каледон, герцин, мезозой және альпі қатпарлықтары.

10. Жер бедері, жер бедерін түзуші үрдістер. Жер бедері пішіндері:

формалары мен түрлері. Ішкі (эндогендік) үрдістер және олардың жер бедерін түзудегі ролі. Қатпарлы және үзілмелі ығысулар (дислокациялар). Эффузивті және интрузивті магматизм.

11. **Сыртқы (эндогендік) үрдістердің Жер бедерін түзудегі ролі:** физикалық, химиялық үгілулер, элювий, үгілу қабаты. Жер бедерін түзуші геологиялық, географиялық және уақыт факторлары.

12. **Құрлықтың морфотектоникалық жер бедері:** құрлықтағы қатпарлы таулар, таулы үстірттер. Альпі-Гималай жас геосинклинальді белдеуі, Орталық Азиядағы жаңғырған эпиплатформалық таулы белдеулер мен таулы қыраттар, кабатты және аккумулятивті таулы жазықтар.

13. **Жер беті мен атмосфераның радиациялық және жылу балансы:** радиациялық баланстың маусымдық өзгеруі, жылу балансы, жылу балансының жер беті мен мұхит бетінде таралуы.

14. **Жер беті мен ауаның жылу режимі:** жер беті мен су қоймаларының жылыну мен суынуы, ауаның жылынуы мен суынуы, адвекциялық және адиобаттық жылыну

15. **Ауа температурасының тәуліктік және жылдық өзгерістері:** температураның жылдық өзгеруінің экваторлық, тропиктік және полярлық ендіктердегі типтері. Ауа температурасының жер бетінде географиялық таралуы.

16. **Ауа ылғалдылығының негізгі сипаттамалары:** абсолютті және салыстырмалы ылғалдылық, шық нүктесі, тұман және бұлттардың негізгі түрлері.

17. **Атмосфералық жауын-шашын.** Жауын-шашынның тәуліктік, жылдық өзгерістері. Жауын-шашынның географиялық таралуы. Материктер мен мұхиттар географиясында жер бетінде жауын-шашынның таралу заңдылықтарын оқыту әдістері.

18. **Жер бетіндегі қысым өрісі,** атмосфералық қысымның көлденең бағыттағы градиенті, мұхиттар мен материктердегі барлық минимумдар мен максимумдар, төменгі және жоғарғы қысым белдеу бетіндегі желдер және олардың сипаты.

19. **ауа массаларының қасиеттері, жылы және суық шептер Ауа массалары мен атмосфералық шептер:** ауа массаларын географиялық жіктеу, арктикалық (антарктикалық), полярлық, тропиктік шептер. Тропикішілік конвергенция зонасы, пассаттық шеп.

20. **Климатжәне климаттүзуші факторлар, климатты жіктеу, экваторлық, субэкваторлық, тропиктік, субтропиктік, қоңыржай, субарктикалық, арктикалық климат белдеулері.** Климаттың өзгеруі мен ауытқуы.

21. **Судың жер бетінде таралуы. Гидросфераның шығу тегі, құрамы.** Судың негізгі қасиеттері, табиғаттағы судың үлкен және кіші айналымы, Жердің су балансы

22. **Мұхит суының негізгі қасиеттері.** Температурасы мен тұздылығының тік және көлденең бағытта таралуы, мұхит суының қозғалысының түрлері мен оларға әсер ететін негізгі факторлар, мұхит ағыстарының түзілу заңдылықтары мен географиялық маңызы.

23. **Өзендердің морфологиясы.** гидрографиялық торы, өзен жүйесі,

алыбы, суайрығы қоректену режимі, экваторлық, субэкваторлық, субтропиктік, тропиктік, қоңыржай және субарктикалық типтері, өзендердің жылу режимі.

24. **Көлдер:** көл қазаншұңқырларының шығу тегі, су массасы, температура режимі, жылдық циклы, органикалық дүниесі, су массасының қоректік қасиеттері, эволюциясы

25. **Топырақтың түзілуіне әсер ететін абиотикалық және биотикалық факторлар.** Топырақтың механикалық құрамы, негізгі типтері, зоналық таралу ерекшеліктері.

26. **Жердің географиялық (ландшафттық) қабықтың негізгі қасиеттері.** Географиялық қабықтың құрамдас бөліктері, ландшафттық қабаттың тік және көлденең жіктелуі.

27. **Географиялық қабықтың заңдылықтары: тұтастығы, дамуының ырғақтылығы,** географиялық белдеулер, табиғат зоналары, биіктік белдеулілік, географиялық кеңістік туралы түсінік. Физикалық география пәнінде табиғат зоналарының жер бетінде таралу заңдылықтарын оқыту әдістері

28. **Табиғат кешендерінің тұтастығы, өзгеруі және өзін-өзі реттеуі:** ғаламдық аймақтық және жергілікті (локальды) табиғат кешендері. Ғаламдық және аймақтық табиғат кешендерін физикалық-географиялық аудандастыру.

29. **Қоғам мен табиғаттың қарым-қатынасының қазіргі ерекшеліктері:**

антропогендік ландшафттар, антропосфера, географиялық нигелизм, географиялық детерминизм, табиғатты қорғау, тиімді пайдалану, тұрақты даму, географиялық болжау туралы түсінік

30. **Метеорологиялық аспаптар және олармен бақылау жүргізу.** Термометр, барометр, гигрометр мен анемометрдің құрылысы, ауа-райының құрамдас бөліктерін өлшеу әдістері мен өлшем бірліктері.

2-БЛОК. Дүниежүзінің жалпы физикалық географиясы

1. **Солтүстік материктерге жататын Еуразия мен Солтүстік Американың физикалық-географиялық орындарының ерекшеліктері.** Жағалауын шайып жатқан мұхиттардың табиғатына тигізетін әсері.

2. **Кембрийге дейінгі, каледон, герцин, мезозой және кайнозой қатпарлығындағы** Еуразия табиғатының қалыптасу кезеңдері, тектоникалық құрылымдары. Қазіргі неотектоникалық қозғалыстар.

3. **Еуразияның ежелгі платформалары мен қатпарлы белдеулеріне тән жер бедерінің ірі пішіндерінің таралу ерекшеліктері:** ежелгі және эпипалеозой платформаларының морфокұрылымдары, эпипалеозойлық каледон және герцин, мезозой және альпі қатпарлықтарында түзілген қатпарлы және қатпарлы-жақпарлы ірі тау жүйелерінің ерекшеліктері, қазіргі жер бедерін жүзуші үрдістер.

4. **Еуразия аумағы климатының негізгі ерекшеліктері, климат түзуші факторлары,** атмосфера циркуляциясы, температура мен жауын-шашынның маусымдық таралуы, климат белдеулері мен климат типтері.

5. **Еуразияның табиғат зоналарының негізгі типтері, оларға әсер ететін факторлар,** субарктикалық және қоңыржай белдеуінің табиғат зоналарының

таралу ерекшеліктері, топырағы мен органикалық дүниесі, ерекше қорғауға алынған аумақтары.

6. Солтүстік Американың ішкі сулары: өзендерінің қоректену режимі, көлдері, мұздықтары, жерасты сулары, материктің ішкі суларын пайдалануға байланысты түйінді экологиялық мәселелер және оларды шешу жолдары.

7. Солтүстік Американың субтропиктік және тропиктік белдеулерінің климаты, топырағы, органикалық дүниесі, ерекше қорғау аумақтары. Солтүстік Американың Кордильерлік батыс бөлігінің геологиялық құрылысы, пайдалы қазбалары, жер бедерінің негізгі ерекшеліктері, ірі тау жүйелері.

8. Оңтүстік Американың физикалық-географиялық орны мен жағалау сызықтарының ерекшеліктері, жағалауын шайып жатқан мұхиттардың табиғатына тигізетін әсері, игерілуі мен зерттелу тарихы.

9. Оңтүстік Американың экваторлық және субэкваторлық табиғат зоналарының түзілу заңдылықтары, топырағы мен органикалық дүниесі, ерекше қорғауға алынған аумақтары, түйінді экологиялық мәселелері.

10. Африканың топырақ жамылғысының зоналық таралу заңдылықтары, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі, ерекше қорғауға алынған аумақтары.

11. Африка аумағы климатының негізгі ерекшеліктері, циркуляциясы, температура мен жауын-шашынның маусымдық ерекшеліктері, климат белдеулері мен климат типтері.

12. Австралияның климаты, топырағы мен органикалық дүниесі, реликті өсімдіктері мен эндемик жануарлардың болуының негізгі себептері.

13. Альпіге физикалық-географиялық сипаттама. Географиялық орны. Геологиялық құрылымы және жер бедері. Климаты. Топырақ-өсімдік жамылғысы. Альпінің биіктік белдеулерінің ерекшеліктері. Ішкі айырмалары.

14. Африканың гидрографиялық торы. Гидрографиялық тордың таралу ерекшеліктері. Өзен ағыны, оның жауын-шашын және жер бедерімен байланыстылығы. Өзендердің негізгі қоректену типтері мен режимі. Ніл және Конго өзендерінің кешенді сипаттамасы.

15. Австралиядағы өзендер торының сипаты және ағын ерекшеліктері. Географиялық орны. Гидрологиялық тор, оның ерекшеліктері. Ағын және оның климатпен байланысы. Өзендердің қоректену типі және режимі. Муррей-Дарлинг жүйесіне кешенді сипаттама. Өзендерді шаруашылыққа пайдалану және оларды қорғау проблемалары.

16. Евразияның ішкі сулары. Гидрографиялық тордың таралу сипаты. Жер бедері мен климаттың жағдайлардың гидрографиялық тордың таралуына тигізетін әсері. Өзендердің алаптарға жіктелуі. Өзендердің қоректенуінің негізгі типтері мен режимі.

17. Солтүстік Американың жер бедері. Жер бедері құрылымдағы басты ерекшеліктер. Жазық платформалық морфокұрылымдар. Платформалы облыстардағы таулар. Эпигеосинклиналды облыстардың морфокұрылымы.

18. Оңтүстік Американың ішкі сулары: өзендерінің қоректену режимі, көлдері, мұздықтары, жерасты сулары, материктің ішкі суларын пайдалануға байланысты түйінді экологиялық мәселелер және оларды шешу жолдары.

19. Оңтүстік Американың климатының негізгі ерекшеліктері,

климаттүзуші факторлары, атмосфера циркуляциясы, температура мен жауын-шашынның маусымдық таралуы, климат белдеулері мен климат типтері.

20. Солтүстік Америка материгінің топырақ-өсімдік жамылғысы мен жануарлар дүниесі. Солтүстік Американың Евразиямен салыстырғанда топырақ-өсімдік жамылғысы мен жануарлар дүниесінің таралу заңдылықтары.

21. Евразияның өсімдігі, топырағы. Органикалық дүниесі. Еуропаның өсімдіктері мен топырақ жамылғылары. Еуропаның субтропиктік белдеуінің өсімдіктері мен топырақ жамылғысы. Жануарлар дүниесі. Арктикалық және Қоңыржай белдеудің өсімдіктері мен топырақ жамылғысы.

22. Евразияның табиғатының кеңістіктік жіктеуінің негізгі ерекшеліктері және физикалық-географиялық аудандары. Арктикалық, субарктикалық белдеудің Еуропалық секторы. Батыс Еуропа. Жерорта теңізі жағалауы және алдыңғы Азия. Биік Азия және Шығыс Азия.

23. Африканың жер бедері, пайдалы қазбалары. Гондвананың ежелгі платформасының жер бедерінің ерекшеліктері. Шығыс Африканың жарықтар зонасының жер бедері. Пайдалы қазбалары.

24. Солтүстік Американың физикалық-географиялық орны мен жағалау сызықтарының ерекшеліктері, жағалауын шайып жатқан мұхиттардың табиғатына тигізетін әсері, игерілуі мен зерттелу тарихы.

25. Антарктиданың жер бедері, пайдалы қазбалары. Антарктиданың жер бедерінің ерекшеліктері. Антарктиданың геотектоникалық құрылысы, пайдалы қазбалары. Антарктиданың таулы бөліктерінің мұз асты бедері. Антарктиданың жазықтарының мұз асты бедері.

26. Австралияның физикалық-географиялық орны мен жағалау сызықтарының ерекшеліктері, жағалауын шайып жатқан мұхиттардың табиғатына тигізетін әсері, игерілуі мен зерттелу тарихы. Матеріктің табиғатының кембриге дейінгі және палеозой эрасындағы даму тарихы.

27. Гималай тауына физикалық-географиялық сипаттама. Географиялық орны. Геологиялық құрылымы және жер бедері. Климаты. Топырақ-өсімдік жамылғысы. Биіктік белдеулерінің ерекшеліктері. Ішкі айырмақтары.

28. Дүниежүзілік мұхит табиғатына физикалық-географиялық сипаттама. Тынық, Атлант мұхиты табиғатына аймақтық шолу және салыстырмалы сипаттама.

29. Оңтүстік материктерге жататын Оңтүстік Америка мен Африка, Аустралияның физикалық-географиялық орындарының ерекшеліктері. Жағалауын шайып жатқан мұхиттардың табиғатына тигізетін әсері.

30. Антарктика және Антарктида табиғатының басты ерекшеліктері. Ашылу және зерттелу тарихы. Антарктида табиғатының қалыптасуы, геотектоникалық құрылымы мен жер бедері

3-БЛОК. Қазақстанның физикалық географиясы.

1. Қазақстанның физикалық-географиялық орны, ауданы және шекаралары. Табиғатының зерттелу тарихы. Табиғат жағдайы мен ерекшеліктері. Физикалық – географиялық орны геосаяси жағдайы.

2.Қазақстан табиғатының зерттелу тарихы.Ежелгі заман географиясындағы қазақ жері туралы деректер.Орта ғасырдағы географиялық деректер.Ұлы Жібек жолы және Қазақстан табиғаты жайлы мәліметтер.

3. Қазақстанның ішкі сулары.Ішкі сулардың таралуы және олардың коректену режимі.Көлдердің таралу ерекшеліктері және қазан шұңқырының шығу тегі (генезисі).Жер асты суларының таралу ерекшелігі.Ішкі сулардың халық шаруашылығындағы маңызы.

4. Қазақстанның табиғат зоналарының ерекшеліктері, оларға әсер ететін факторлар.Топырағы мен органикалық дүниесі.

5.Қазақстанның тектоникалық-геологиялық құрылымы.Жер бедері. Қазақстан табиғатының палеозой, мезазой эрасындағы даму тарихы. Қазақстан табиғатының кайназой эраларындағы даму тарихы.

6.Қазақстан пайдалы қазбалары. Қазақстан пайдалы қазбаларының таралу заңдылықтары. Қазақстанның кенді және кенсіз,жанғыш пайдалы қазбалары.

7.Қазақстанның климаты және климат құрушы факторлары.Климат қалыптастырушы факторлар.Қазақстан климатының жеке элементтерінің режимі.Қазақстан территориясын климаттық аудандастыру.

8.Қазақстан жер асты сулары. Жер асты суларының таралу ерекшелігі және шаруашылықтағы маңызы.

9.Қазақстан таулары оның қазіргі кездегі мұздануы. Мұздықтардың типтері.

10.Қазақстанның табиғи ландшафтысының қалыптасу және таралу заңдылықтары.Жазық жер ландшафтысы.Таулы аймақтардың ландшафтысы.Антропогендік ландшафтар.

11.Табиғат ресурстарды тиімді пайдалану.Қазақстанның табиғатты қорғау жөніндегі заңдары.Табиғи қорлар мен оларды тиімді пайдалану.

12.Қазақстанның геоэкологиялық аудандастырылуы. Ғаламдық және аймақтық экологиялық проблемалар және оларды шешу жолдары.

13.Қазақстанның рекреациялық ресурстары.Табиғи-рекреациялық ресурстардың алғышарттары.

14.Алматы облысының мәдени ландшафтылары.Ландшафтылардың жіктелуі мен сапалық қасиеттері. Мәдени орындардың табиғат қорғау қызметі.

15.Қазақстан табиғатын ұтымды пайдалану проблемалары.Табиғат ресурстарын үнемді пайдалану және қоршаған ортаны қорғау проблемаларының көкейкестілігі.Антропогендік әсер жағдайында геожүйелердің тұрақтылығын сақтау проблемалары.

16.Солтүстік Қазақ жазығының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер

17. Шығыс Еуропа жазығының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер.

18. Мұғалжар(Оңтүстік Орал) тауының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы

қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер

19. Сауыр-Тарбағатайдың физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер.

20. Тұран жазығының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер.

21. Каспий маңы ойпатының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер

22. Сарыарқаның физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер.

23. Жетісу Алатауының геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, табиғат байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер.

24. Қазақстан Республикасының табиғат жағдайлары. Қазақстан аймағының геологиялық және тектоникалық құрылысы. Негізгі пайдалы қазбалардың геокұрылымдық ерекшеліктері. Пайдалы қазбалар қоры және олардың таралу заңдылықтары.

25. Қазақстанның топырақ жамылғысының табиғи ортаның құрылымындағы ролі. Жер ресурстары. Жер ресурстарын тиімді пайдалану мәселелері. Қазақстанның топырақ жамылғысы. Жер ресурстарын тиімді пайдалану.

26. Қазақстанның географиялық (ландшафтылық) зоналары мен биіктік белдеулері. Табиғат зоналарының орналасу заңдылықтары. Орманды дала зонасы. Қоңыржай белдеудің дала зонасы. Қоңыржай белдеудің шөлейт зонасы.

27. Қазақстан Республикасының табиғат жағдайының әр түрлілігінің физикалық-географиялық негіздері. Қазақстан табиғатын қорғау. Ерекше қорғауға алынған табиғи нысандар, қорық, қорықша, табиғи ескерткіштер.

28. Қазақстан аумағын физикалық-географиялық аудандастыру. Шығыс Еуропа жазығы. Қазақстан аумағын физикалық-географиялық аудандастыру. Шығыс Еуропа жазығының физикалық-географиялық орны. Геологиялық құрылысы мен жер бедері. Шығыс Еуропа жазығының климаты, ішкі сулары, топырағы мен органикалық дүниесі.

29. Алтайтауының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер.

30. Тянь-Шань таулы аймағының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы, жер бедерінің ерекшеліктері, пайдалы қазбалары, байлықтарын игеруге байланысты туындаған түйінді экологиялық мәселелер.

1-БЛОК. Жалпы жертану

1. Жердің күн жүйесіндегі орны.
2. Жердің және Күн жүйесіндегі басқа ғаламшарлардың шығу тегі мен қалыптасу кезеңдері.
3. Жердің пішіні мен өлшемі, беткі ауданы.
4. Ірі және ұсақ масштабты карталарда қолданылатын масштаб түрлері.
5. Картографиялық бұрмалаудың түрлері.
6. Дүниежүзінің жартышарлары мен жеке материктер карталарының проекцияларының картографиялық торларын құру ерекшеліктері мен қасиеттері.
7. Картографиялық жинақтаудың негізгі түрлері, картаның мазмұнын ашып, оларды оқыту құралы ретіндегі маңызы.
8. Ұсақмасштабты шолу карталар мазмұнының негізгі элементтері.
9. Жер бедері туралы жапы түсінік, жер қыртысының негізгі құрылымдық элементтері.
10. Жер бедері, жер бедерін түзуші үрдістер. Жер бедері пішіндері.
11. Сыртқы (эндогендік) үрдістердің Жер бедерін түзудегі рөлі.
12. Құрлықтың морфотектоникалық жер бедері.
13. Жер беті мен атмосфераның радиациялық және жылу балансы.
14. Жер беті мен ауаның жылу режимі.
15. Ауа температурасының тәуліктік және жылдық өзгерістері.
16. Ауа ылғалдылығының негізгі сипаттамалары.
17. Атмосфералық жауын-шашын.
18. Жер бетіндегі қысым өрісі.
19. ауа массаларының қасиеттері, жылы және суық шептер Ауа массалары мен атмосфералық шептер.
20. Климат және климаттүзуші факторлар, климатты жіктеу, экваторлық, субэкваторлық, тропиктік, субтропиктік, қоңыржай, субарктикалық, арктикалық климат белдеулері.
21. Судың жер бетінде таралуы. Гидросфераның шығу тегі, құрамы.
22. Мұхит суының негізгі қасиеттері.
23. Өзендердің морфологиясы.
24. Көлдер.
25. Топырақтың түзілуіне әсер ететін абиотикалық және биотикалық факторлар.
26. Жердің географиялық (ландшафттық) қабықтың негізгі қасиеттері.
27. Географиялық қабықтың заңдылықтары: тұтастығы, дамуының ырғақтылығы.
28. Табиғат кешендерінің тұтастығы, өзгеруі және өзін-өзі реттеуі.
29. Қоғам мен табиғаттың қарым-қатынасының қазіргі ерекшеліктері.
30. Метеорологиялық аспаптар және олармен бақылау жүргізу.

2-БЛОК. Дүниежүзінің жалпы физикалық географиясы

1. Солтүстік материктерге жататын Еуразия мен Солтүстік Американың физикалық-географиялық орындарының ерекшеліктері.

2. Кембрийге дейінгі, каледон, герцин, мезозой және кайнозой қатпарлығындағы Еуразия табиғатының қалыптасу кезеңдері, тектоникалық құрылымдары.
3. Еуразияның ежелгі платформалары мен қатпарлы белдеулеріне тән жер бедерінің ірі пішіндерінің таралу ерекшеліктері.
4. Еуразия аумағы климатының негізгі ерекшеліктері, климат түзуші факторлары.
5. Еуразияның табиғат зоналарының негізгі типтері, оларға әсер ететін факторлар.
6. Солтүстік Американың ішкі сулары: өзендерінің қоректену режимі, көлдері.
7. Солтүстік Американың субтропиктік және тропиктік белдеулерінің климаты, топырағы, органикалық дүниесі, ерекше қорғау аумақтары.
8. Оңтүстік Американың физикалық-географиялық орны мен жағалау сызықтарының ерекшеліктері.
9. Оңтүстік Американың экваторлық және субэкваторлық табиғат зоналарының түзілу заңдылықтары.
10. Африканың топырақ жамылғысының зоналық таралу заңдылықтары.
11. Африка аумағы климатының негізгі ерекшеліктері.
12. Австралияның климаты, топырағы мен органикалық дүниесі.
13. Альпіге физикалық-географиялық сипаттама.
14. Африканың гидрографиялық торы.
15. Австралиядағы өзендер торының сипаты және ағын ерекшеліктері.
16. Евразияның ішкі сулары. Гидрографиялық тордың таралу сипаты.
17. Солтүстік Американың жер бедері.
18. Оңтүстік Американың ішкі сулары: өзендерінің қоректену режимі.
19. Оңтүстік Американың климатының негізгі ерекшеліктері.
20. Солтүстік Америка материгінің топырақ-өсімдік жамылғысы мен жануарлар дүниесі.
21. Евразияның өсімдігі, топырағы. Органикалық дүниесі.
22. Евразияның табиғатының кеңістіктік жіктеуінің негізгі ерекшеліктері және физикалық-географиялық аудандары.
23. Африканың жер бедері, пайдалы қазбалары.
24. Солтүстік Американың физикалық-географиялық орны мен жағалау сызықтарының ерекшеліктері.
25. Антарктиданың жер бедері, пайдалы қазбалары.
26. Австралияның физикалық-географиялық орны мен жағалау сызықтарының ерекшеліктері.
27. Гималай тауына физикалық-географиялық сипаттама.
28. Дүниежүзілік мұхит табиғатына физикалық-географиялық сипаттама.
29. Оңтүстік материктерге жататын Оңтүстік Америка мен Африка, Аустралияның физикалық-географиялық орындарының ерекшеліктері.
30. Антарктика және Антарктида табиғатының басты ерекшеліктері.

3-БЛОК.Қазақстанның физикалық географиясы.

- 1.Қазақстанның физикалық-географиялық орны.
- 2.Қазақстан табиғатының зерттелу тарихы.
3. Қазақстанның ішкі сулары.
4. Қазақстанның табиғат зоналарының ерекшеліктері.
- 5.Қазақстанның тектоникалық-геологиялық құрылымы.Жер бедері.
- 6.Қазақстан пайдалы қазбалары.
- 7.Қазақстанның климаты және климат құрушы факторлары. 8.Қазақстан жер асты сулары.
- 9.Қазақстан таулары оның қазіргі кездегі мұздануы.
- 10.Қазақстанның табиғи ландшафтысының қалыптасу және таралу заңдылықтары.
- 11.Табиғат ресурстарды тиімді пайдалану.
- 12.Қазақстанның геоэкологиялық аудандастырылуы.
- 13.Қазақстанның рекреациялық ресурстары.
- 14.Алматы облысының мәдени ландшафтылары.
- 15.Қазақстан табиғатын ұтымды пайдалану проблемалары.
- 16.Солтүстік Қазақ жазығының физикалық-географиялық орны.
17. Шығыс Еуропа жазығының физикалық-географиялық орны.
18. Мұғалжар(Оңтүстік Орал) тауының физикалық-географиялық орны.
- 19.Сауыр-Тарбағатайдың физикалық-географиялық орны.
20. Тұран жазығының физикалық-географиялық орны.
21. Каспий маңы ойпатының физикалық-географиялық орны.
22. Сарыарқаның физикалық-географиялық орны.
23. Жетісу Алатауының геологиялық құрылысы.
24. Қазақстан Республикасының табиғат жағдайлары.
25. Қазақстанның топырақ жамылғысының табиғи ортаның құрылымындағы ролі.
26. Қазақстанның географиялық (ландшафтылық) зоналары мен биіктік белдеулері.
27. Қазақстан Республикасының табиғат жағдайының әр түрлілігінің физикалық-географиялық негіздері.
28. Қазақстан аумағын физикалық-географиялық аудандастыру.
29. Алтайтауының физикалық-географиялық орны, геологиялық құрылысы.
30. Тянь-Шань таулы аймағының физикалық-географиялық орны.

Пайдаланатын әдебиеттер тізімі

1. Гледко, Ю. А. Практикум по общему землеведению / Ю. А. Гледко, Е. В. Матюшевская. – Минск, 2005.-320с.
2. Боков, В. А. Общее землеведение: учебник / В. А. Боков, Ю. П. Селиверстов, И. Г. Черванев. – СПб., 1998. – 268 с.
3. Исаченко, А. Г. Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. – М., 2004. – 400 с.

4. Никонова, М. А. Землеведение и краеведение / М. А. Никонова, П. А. Данилов. – М., 2002. – 240 с.
5. Савцова, Т. М. Общее землеведение / Т. М. Савцова. – М., 2003. – 416 с.
6. Тоқпанов Е.А., Мазбаев О.Б. Картография және топография негіздері.-Алматы: Дәуір, 2013.-464б
7. Южанинов В.С. Картография с основами топографии -М.: Высшая школа. 2011.-300с Чурилова Е.А., Колосова Н.Н. Картография с основами топографии.-М.: Дрофа, 2010-260с.
8. Фокина Л.А. Картография с основами топографии. Практикум.-М.: ВЛАДОС, 2009.-224с. ISBN: 978-5-89237-271-8.
9. Радионова И. А.Экономическая и социальная география мира. В 2 т. Т. 1 : учебник для бакалавров / И. А. Родионова. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2015. — 431 с.ISBN 978-5-9916-2.
10. Родионова, И. А.Экономическая и социальная география мира. В 2 т. Т. 2 : учебник для бакалавров / И. А. Родионова. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Издательство Юрайт,2015. — 431 с.ISBN 978-5-9916-2
11. География: Дүние жүзіне аймақтық шолу: оқулық/ Ә.Бейсенова, К.Каймулдинова, С.Әбілмәжінова, Ж.Достай.- А: Мектеп, 2007.- 296 б..
12. Максаковский В. П. Экономическая и социальная география мира» М.:Просвещение, 2014.-365с.ISBN 978-5-691-01792-6
- 13..География: Дүние жүзіне жалпы шолу.ТМД елдері оқулық / Ә.Бейсенова, К.Каймулдинова, С.Әбілмәжінова.- А: Мектеп, 2010.- 304бет:
- 14.Мартынов В.Л., Файбусович Э.Л. Социально-экономическая география современного мира. Учебник для вузов.М.: Академия, 2010.-420с. ISBN: 978-5-7695-6516
15. Несіпханова Б.Н., Тоқпанов Е.А., ,Алиева Л.Н. География.Дүние-жүзіне жалпы шолу. ТМД елдері.10 сыныпқа арналған оқулық.-Алматы: Арман ПВ 2014. .-396 б. ISBN 978-601-220-715-6
16. ДушинаИ.В.Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: учебник для Вузов / И.В. Душина – М.: Дрофа, 2007.
17. Иванов. Ю.А Педагогические технологии в обучении географии : учебно-методическое пособие / Ю.А. Иванов ; Брест. гос. ун-т имени А.С. Пушкина. – Брест : БрГУ, 2011. – 226с
18. Даркин Р.М. Теория и методика обучения географии. Учебное пособие. Пензенский гос. ун-т, 2003.320с.
19. Методика преподавания географии .Учебно-методическое пособие для вузов. Составитель О.Ю. Сушкова.Издательско-полиграфический центр Воронежского государственного университета, 2009. - 34с.
20. Тоқпанов Е.А., Мазбаев О.Б. Уалиев Т.У., Асубаев Б.Қ. Географияны оқыту әдістемесі.Алматы: Еверо, 2015.-400б.